

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Георги Георгиев Пенчев;
*Университет за национално и световно стопанство,
катедра „Национална и регионална сигурност“;
научно направление 3.8 Икономика, научна специалност Икономика
и управление (икономика на отбраната)*

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по направление 3.8 Икономика, научна специалност „Икономика и управление (икономика на отбраната)“ в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 3402/23.10.2025 г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: Адела Руменова Бозмарова

Тема на дисертационния труд: *Усъвършенстване на междуинституционалната координация при кризи от невоенен характер*

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Национална и регионална сигурност“, факултет „Икономика на инфраструктурата“ на УНСС по *научна специалност Икономика и управление (икономика на отбраната) съгласно* съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС № 768/20.03.2018 година. Обучението е осъществено в *редовна и задочна* форма в периода 2018–2025 година.

Познавам докторанта от обучението ѝ в ОКС „Бакалавър“ в специалност „Икономика на отбраната“ в УНСС, което тя завърши през 2016 година. По време на това обучение докторантът изпъкваше сред колегите си със своята инициативност, стремеж към знания и интелектуална любознателност. Качества които бяха развити от нея и в обучението ѝ в ОКС „Магистър“ и ОНС „Доктор“.

Освен диплома за ОКС „Магистър“ в специалност Икономика на отбраната и сигурността със специализация Корпоративна сигурност в УНСС докторантът се обучава и успешно придоби диплома по специалност Национална сигурност и отбрана във Военна академия „Георги Стойков Раковски“.

Работили сме съвместно по редица научни и научно приложни проекти в различни екипи към катедра „Национална и регионална сигурност“ и УНСС и винаги съм бил доволен и сигурен в резултатите на нейната работа.

Адела Бозмарова винаги е била сериозно ангажирана с научна и обществена дейност – нейната отдаденост и активност винаги са ме впечатлявали. Доказателство за това е и представената от нея автобиография, съдържаща многобройни специализации и обучения в курсове на НАТО, международни университети и изследователски организации, европейски проекти и програми и програми на организации от българската държавна администрация.

Добре запознат съм и с гражданската активност на докторанта и не веднъж съм виждал нейната посветеност на младежки движения и участието ѝ в консултативни органи в държавната администрация. В тази област една от основните насоки на нейната дейност бе развитие и участие в курсове за обучения по различни теми.

Докторантът е изпълнил изискванията в своя индивидуален план и изискванията за защита на дисертационен труд.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензия труд съдържа 266 страници, структурирани в увод – 7 стр., списък със съкращения – 4 стр., три глави, заключение – 1 стр.. Към основния текст са добавени списък научни и научно-приложни приноси – 1 стр., списък публикации -1 стр., използвана литература – 34 стр., списък таблици и графики – по една страница и 9 приложения в общ обем от 127 страници.

Докторантът определя като проблем на изследването фрагментираността на организацията и структурата на гражданска сигурност, което идва в резултат на липса на интегриран и институционално обособен модел в рамките на националната сигурност.

Обект на изследването е междуинституционалната координация при

кризи от невоенен характер, а предмет е усъвършенстване на координацията между тези институции при такъв тип кризи.

В труда е издигната тезата, че е необходимо системата за управление при кризи да бъде рационализирана, чрез систематичен анализ и дефиниране на мерки, което ще доведе до подобрения и ефективна междуинституционална координация.

Целта и задачите са правилно дефинирани и логически следват от определените проблем, обект, предмет и теза на изследването. Основните методи, най-общо, които авторът предлага за изпълнение на изследването са анализ на документи, анализ на пропуските (GAP analysis) сравнителен и процесен анализ, които са напълно подходящи и приложими за анализ на междуинституционална координация. Представена е и подходяща структура на използване на идентифицираните методи.

На изследването са наложени следните ограничения:

- времево – след 2007 година, което е логично – приемането на България в ЕС, което води до промяната на системата за управление при кризи;
- по съдържание и смисъл – до кризи от невоенен характер, като определения обхват тук обхваща събитията свързани с управлението на кризата COVID-19.

Дисертантът демонстрира задълбочено познаване на литературата в областта на изследването. Коректно са цитирани 329 източника на български език и 321 източника на английски език. В тях се включват както данни, закони, разпоредби и други документи, така и фундаментални признати теоретични и методически значими публикации. Литературния анализ в първа и в части от втора глава е впечатляващ и ценен за изследването.

В крайна сметка, може да се твърди, че избраната тема е с висока актуалност, проблемът на изследването е реален и добре идентифициран, като структурата на труда отговаря на поставените цели и задачи.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Глава първа е посветена на изпълнението на първата и втората поставени задачи пред изследването.

Подробно и задълбочено са изследвани всички важни за изследването аспекти на понятията, теоретичния обхват и значението на

рамката за управление на кризи от невоенен характер. Идентифицирани и систематизирани са основните проблеми в обхвата на изследвания обект – кризата COVID-19. Същото се отнася и до анализа на предмета на дисертационния труд – междуведомствената координация.

Основавайки се на изводите направени от проблемния анализ в първа глава, втора глава разглежда основните подходи за управлението при кризи от невоенен характер. В тази глава е изпълнена втората задача на изследването – анализ на чуждия опит, но тук авторът без никаква милост към потребителя на изследването предлага изключително подробен анализ, в обем от 134 страници, още на националната нормативна база, европейските подходи, вижданията на НАТО и много други. Идентифицирани са, анализирани са и са определени методологическите аспекти и методическия план за приложението на избраните подходи и методи.

В първа точка на трета глава са приложени избраните методи от глава втора. Във втора точка от главата са предложени мерки за усъвършенстване на междуинституционалната координация. В трета точка е направен анализ как предложените мерки могат най-лесно да бъдат адаптирани и задействани в настоящата организация на управлението на кризи от невоенен характер. Направено е силно обосновано предложение за създаване на национален координационен център. Главата завършва с четвърта точка посветена на създаването на план за магистърска програма за създаване на необходимата и стабилна експертна подкрепа на дейностите по управление и подобряване на междуведомствената координация.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Изследването претендира за следните приноси. (По-долу приносите са представени в съкратен, обобщен вариант и са подредени от научни към приложни, според класификацията на автора.)

Научни:

3. Създаден е интегриран модел за междуинституционална координация осигуряващ институционална автономност;

Научно-приложни:

1. Идентифицирани са проблемите при междуинституционалната координация;

2. Предложени са мерки за усъвършенстване на междуинституционалната координация;

4. Интегрирания модел е доразвит като структура, цели, функции, бюджет и стъпки за внедряването му;

Приложни:

5. Разработена е учебна програма за дисциплина “Междуинституционална координация в сектора за сигурност” за специалностите в ОКС “Бакалавър” и ОКС “Магистър”.

Представените от докторанта приноси присъстват в труда и са резултат от изследването. Приемам ги за значими и важни за развитието на тази актуална тема.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Представени са четири публикувани авторови статии и доклади, направени по време на обучението му в ОНС „Доктор.

Няма съавторство в представените публикации. Всички публикации са на английски език и са представени в уважавани списания и сборници от доклади към конференции. Първата и четвъртата публикации са презентирани пред значими научни събития. Останалите две са индексирани във вторични бази данни.

Публикациите по дисертационния труд го представят в достатъчна степен пред научната аудитория и осигуряват видимост на изследването.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът съдържа 85 страници на български и 77 страници на английски език. Той отговаря на изискванията и добросъвестно представя съдържанието на дисертационния труд. Въпреки донякъде по-разширения обем (резултат и от големия обем на дисертацията) той позволява на широката аудитория да се запознае с основните положения в изследването чрез коректно представяне на всички елементи на дисертационния труд.

Представени главите от изследването, и резултатите от изследването, както и изводите и препоръките за подобряване на междуинституционалната координация.

Представено е и обсъждане на приносите и списъка на публикациите, по темата на дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

В структурата може да бъде определено несъвършено използване на индекси. Използван е трети индекс (разделяне на подточки), но само в първа и втора глава и то не за всички точки. Текстът е дебалансиран между главите (втора глава е два пъти по-дълга от втора и трета глава).

В точка 1.3 е било възможно да се подобри представянето на проблемния анализ на кризата COVID-19 с графики и таблици, както това е направено в другите части на изследването.

Изборът на страните за изследване на чуждия опит не е достатъчно добре обоснован. Авторът тук предпочита много детайлен анализ за сметка на не толкова подробен, но по-обхватен като страни и по-фокусиран като критерии за сравнителна оценка анализ.

Съществува известен дисбаланс при използването на методите – много голяма част е дадена на анализа на несъвършенствата (GAP анализ) са сметка на процесния анализ, който трябва да моделира и верифицира предложените промени и подобрения. Използван е собствен авторов подход, който макар и вършещ работа не е достатъчно изяснен като методология. Може да се каже, че този вариант е по-близо до структурния и функционален подход отколкото до типичните или стандартизираните варианти на процесния анализ.

Няма как да не бъде отбелязан и големия обем на дисертационния труд – тук той много би спечелил от намаляване на детайлите – не всичко еднакво заслужава да бъде обсъдено – някои неща са очевидни, а други нямат достатъчно силно въздействие, за да бъдат включени. Познавайки автора и процеса на работа по дисертацията, с увереност може да заявя, че тази слабост не е склонност към празно говорене, а е следствие от прекомерна изследователска съвест и стремеж към интелектуална честност.

За изясняване на посочените слабости към докторанта може да бъдат зададени следните свързани въпроси:

Предложеният национален център не е ли прекомерно централизирана структура? Какво ще се случи ако някое правителство преживее характерните за настоящите времена и не само за нашата страна кризи на идентичността и закрие центъра? Не е ли по-подходяща мрежова структура от множество центрове?

8. Заключение

Представеният за рецензиране дисертационен труд представлява важно, самостоятелно изследване по проблем с висока актуалност, което е завършено, логично структурирано, написано в добър стил и с добро оформление. Дисертацията постига дефинираните от дисертанта приноси и отговаря на нормативните изисквания за придобиване на ОНС „Доктор“, на ЗРАСРБ и правилника за неговото прилагане.

Критични бележки в рецензията не намаляват стойността на изследването, а представляват препоръки към автора за неговата бъдеща работа и научни изследвания.

Всичко това ми дава пълната увереност да предложа на Уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ в научно направление 3.8. Икономика по научна специалност „Икономика и управление (икономика на отбраната)“ на Адела Руменова Бозмарова.

27.11.2025 година
гр. София

Подпис:
/Георги Пенчев/